

SOCIÁLNI PRACOVNÍCI PRI PRÁCI V PRAXI S AZYLANTMI

SOCIAL WORKERS IN WORKING WITH ASYLLANT

PRACTICE

PAVOL KOPINEC

Abstrakt

Hlavnými príčinami samotného úteku z krajiny pôvodu, zvyčajne býva samotná ceľosvetová globalizácia, ktorá so sebou prináša rôzne politické nepokoje, ekonomická nerovnováha a nedostatok pracovných príležitostí. Práve tieto príčiny spôsobujú na rôznych úrovniach a v rôznej intenzite pocity ohrozenia, prenasledovanie, obavy o vlastný život a tiež strach pred nehumánnym zachádzaním. Z týchto príčin a tiež mnohých ďalších si ľudia volia radšej útek, ktorý prezentuje ich túžbu zachrániť vlastný život a to nielen sebe, ale aj svojej rodine za každú cenu.

Kľúčové slová: sociálna práca, azyl, žiadateľ o azyl

Abstract

The main causes of the escape from the country of origin are usually the world-wide globalization itself, which brings with it various political unrest, economic imbalance and lack of job opportunities. These very causes cause feelings of danger, persecution, fears of one's own life at different levels and at different intensity, and also fear of inhumane behavior. For these reasons, as well as many other people, they prefer to escape, which presents their desire to save their own lives not only for themselves but also for their family at all costs.

Keywords: social work, asylum, asylum seeker

Úvod

Význam sociálnej práce a práca sociálnych pracovníkov, ktorí poskytujú pomoc a ochranu azylantom a tiež žiadateľom o azyl je nesmierny. Utečencom napomáha vysporiadať sa s individuálnymi psychickými problémami, prinavrátiť utečencovi jeho sociálny status, ktorý stratil útekem z krajiny svojho pôvodu, obnovovať jeho životný štýl a tiež napomáha prekonať jazykovú a kultúrnu bariéru.

(Mačkinová, 2012) Pre definovanie a uplatňovanie jednotlivých úloh využíva rôzne metódy, ktoré prispievajú k plnej integrácii azyllanta do spoločnosti Slovenskej republiky, čím mu umožňujú začať žiť nový plnohodnotný život v novej spoločnosti. Práva sociálneho pracovníka nie je ohraničená len na integračný proces, ale i na vedenie prvého rozhovoru, pomoc v záchytnom tábore, pobytovom tábore, integračnom tábore a tiež po ukončení sociálnych služieb (Mačkinová, 2010).

Hlavným motívom pre vytvorenie praktického prieskumu bola nutnosť neustáleho zdôrazňovania významu sociálnej práce a úloh sociálnych pracovníkov v riešení azylovej problematiky, ale tiež snaha o zvýšenie všeobecného povedomia o tejto problematike. Hlavným cieľom prieskumu teda bolo identifikovať spokojnosť sociálnych pracovníkov v praxi s azyllantmi s legislatívnym rámcom Slovenskej republiky a jeho stavom, zrozumiteľnosťou, komplexnosťou a možnosťami jeho využitia v praxi. Taktiež bolo hlavným cieľom práce definovať samotnú prácu sociálnych pracovníkov s azyllantmi a mieru informovanosti spoločnosti so stavom azyllantov s Slovenskej republiky. Okrem iného bolo našim cieľom tiež definovať zo štatistického hľadiska dynamický proces žiadostí o azyl za posledných päť rokov, mieru psychickej a vedomostnej záťaže sociálnych pracovníkov ale i hodnotenie ich práce z ich vlastného pohľadu z hľadiska jej dôležitosti a významu.

Pre dosiahnutie nami definovaných cieľov sme si zostavili vzorku respondentov, ktorú tvorili sociálni pracovníci Bratislavského, Trnavského, Banskobystrického a Prešovského kraja. Vzorka respondentov pozostávala z pracovníkov MU MV SR v Bratislave, pracovníkov záchytného tábora v Humennom, pobytového tábora v Opatovskej Novej Vsi a Rohovciach a tiež pracovníkov integračného centra vo Zvolene. Okrem toho sme si vo svojej vzorke respondentov vybrali aj sociálnych pracovníkov, ktorí sú členmi rôznych medzinárodných organizácií ako napríklad IOM, UNCHR a UNICEF zaoberajúcich sa problematikou azyllantov a ich integrácie do spoločnosti. Veľmi dôležité bolo, aby sociálni pracovníci v tejto oblasti pracovali viac ako jeden rok, a preto sa nám pôvodný počet respondentov z 96 znížil na 74 respondentov. Z pohľadu demografickej charakteristiky skupiny respondentov v našej vzorke prevládali respondenti vo veku od 31 do 35 rokov (39,19 %), ženského pohlavia (75,68 %) pôsobiaci v Bratislavskom kraji (39,19 %). Čo sa týka dĺžky praxe v danej problematike, najpočetnejšia bola skupina respondentov, ktorí s azyllantmi pracujú od jedného do troch rokov (37,50 %).

Po základnej demografickej identifikácii vzorky respondentov sme si definovali štyri základné hypotézy, ktoré sme sa rozhodli overiť v praxi.

V prípade hypotézy 1 sme tvrdili, že *sociálni pracovníci pri práci v praxi s azylantmi budú hodnotiť legislatívu SR v oblasti azylovej problematiky ako nedostatočnú, veľmi roztrúsenú a nepriehľadnú a v praxi veľmi ťažko využiteľnú*. Túto hypotézu sme formovali na základe štúdia jednotlivých legislatívnych rámcov, ktoré pojednávajú o problematike azylu. Následne sme sa zaoberali zberom usmernení, odporúčaní a zoznamov literatúry, ktorá špecifikuje činnosť sociálnych pracovníkov pri práci s azylantmi. Tieto jednotlivé legislatívne rámce, vyhlášky a usmernenia ale vykazujú veľkú roztrúsenosť, rozporuplnosť, nenadväzujú na seba a sú podľa nášho názoru v praxi veľmi nevyužiteľné a v prípade, že ich je nutné využívať a dodržiavať, hodnotené sú ako vysoko byrokratické a záťažové. Pre overenie tejto hypotézy sme sa zamerali na vyhodnocovanie otázok dotazníka č. 1 až 6. Otázky boli uzatvoreného charakteru, pričom respondenti si mohli vybrať jednu z možných odpovedí. V prípade otázky dotazujúcej sa na komplexnosť a dostatočnosť legislatívy v oblasti azylovej problematiky až 41,89 % respondentov odpovedalo, že je viac menej nedostatočná a nekomplexná. Z pohľadu zrozumiteľnosti legislatívy opäť viac ako 43 % respondentov odpovedalo, že je viac menej nezrozumiteľná. Následne sme sa respondentov pýtali, či si myslia, že je naša legislatíva ľahko pochopiteľná aj pre cudzincov. V tomto prípade až 58,11 % respondentov odpovedalo, že vôbec nie je pre nich zrozumiteľná a ľahko pochopiteľná. Ďalšia otázka, ktorá nás zaujímala, sa týkala skutočnosti, či je legislatíva SR využiteľná efektívne, plne a dostatočne v prípade zabezpečovania integračného procesu u azylanta. V tomto prípade prevážila odpoveď respondentov 36,49 % „vôbec nie“. Najväčšie legislatívne výhrady, ktoré zdôraznili sociálni pracovníci pracujúci s azylantmi a žiadateľmi o azyl, sa týkali až v 100 % nedostatočnosti legislatívy v riešení mnohých sociálnych otázok azylantov. Na druhom mieste (95%) definovali respondenti nejednoznačnosť kompetencií sociálnych pracovníkov v procese poskytovania poradenstva a pomoci azylantom a žiadateľom o azyl, nedostatočnú praktickú aplikovateľnosť a tiež rigiditu a vysoký stupeň byrokracie pri vybavovaní na úradoch. Nezrozumiteľnosť, nejednoznačnosť, veľká diferencovanosť zákonov a tiež časté rozporuplné aktualizácie sú tiež nedostatky, ktoré respondenti spomenuli. Okrem toho z odpovedí na otázku č. 8 je tiež možné definovať najviac nedostatkové

legislatívne oblasti v prípade problematiky azylantov sa týkajú v 95 % respondentov kritiky legislatívy týkajúcej sa sociálneho ubytovania, 50 % respondentov vidí problém v oblasti zamestnávania a uplatňovania sa azylantov. Na základe vyhodnotení jednotlivých otázok a sumárneho overovania si nášho tvrdenia prostredníctvom Personovho Chi kvadrát testu môžeme povedať, že **sa nám hypotéza 1 potvrdila**. Respondenti teda skutočne považujú legislatívu SR a jej aktuálne znenie po obsahovej stránke za nedostatočné, veľmi roztrúsené, nepriehľadné a v praxi veľmi ťažko využiteľné.

V prípade hypotézy 2 sme tvrdili, že **sociálni pracovníci vnímajú stav informovanosti spoločnosti v oblasti azylovej problematiky viac ako nedostatočný, než ako dostatočný**. Tento predpoklad sme formovali najmä z dôvodu, že ako laici sme za posledných päť rokov nezachytili ani v médiách či už printových, alebo mediálnych, žiadnu intenzívnejšiu osvetu, ktorá by sa týkala poskytovania informácií o problematike azylantov v SR a snahe o ich integráciu, nezachytili. V prípade testovania pravdivosti tejto hypotézy sme vyhodnocovali skóre dosahované jednotlivými respondentmi v otázkach 7 až 11. Opäť sme pre overovanie danej hypotézy zvolili uzatvorený charakter otázok, v ktorých mali respondenti možnosť vybrať si jednu z preddefinovaných odpovedí. V prípade otázky 7 sme sa respondentov dotazovali na ich subjektívnu spokojnosť s aktuálnym stupňom informovanosti spoločnosti o azyl ovej problematike. Z výsledkov odpovedí respondentov na otázku č. 9 jednoznačne plynie, že až 44,59 % respondentov vôbec nie je spokojných s aktuálnym stupňom informovanosti spoločnosti o problematike azylu na Slovensku. Práve neinformovanosť spôsobuje negatívne názory a netoleranciu v spoločnosti k azylantom, čo môže mať za následok zhoršenie ich integrácie do spoločnosti. Následne sme sa respondentov pýtali na dostatočnosť informovanosti. V tomto prípade opäť vyplýva, že viac ako 48 % respondentov si nemyslí, že informovanosť spoločnosti v oblasti azyl ovej problematiky je obsahovo dostatočná a 22,97 % respondentov si myslí, že je viac menej nedostatočná. Zaujímalo nás tiež, či si respondenti myslia, že štát dostatočne zabezpečuje šírenie informácií o danej problematike a v tomto prípade až 59,46 % respondentov zvolilo možnosť „vôbec nie“ čo je veľmi negatívny výsledok. Následne sme sa respondentov pýtali, či si myslia, že je potrebné túto informovanosť zintenzívniť. Až 71,62 % respondentov odpovedalo, že stupeň informovanosti je jednoznačne potrebné zvýšiť.

Dôvody, pre ktoré je túto informovanosť nutné zvýšiť sú najmä upevňovanie postavenia azylanta v novej spoločnosti (100 % respondentov), ochrana pred diskrimináciou (97,3 % respondentov), ochrana pred rasizmom (93,24 % respondentov), zvyšovanie povedomia (93,24 % respondentov), zvyšovanie sociálneho cítenia (78,38 % respondentov), rozširovanie spolupatričnosti (72,97 % respondentov), podpora empatie a humanizmu v spoločnosti (41,89 % respondentov), tolerancia (39,19 % respondentov) a v neposlednom rade i pochopenie (39,19 % respondentov). V tomto prípade je teda možné vidieť, že dostatočná informatizácia spoločnosti v oblasti azylovej problematiky môže napomôcť azylantom k ich úplnej integrácii a tiež k ich plnému prijatiu do spoločnosti a to nielen z pohľadu ekonomického, ale najmä z pohľadu sociálneho a psychického. Z hľadiska vyhodnotenia jednotlivých otázok dotazníka teda môžeme konštatovať, že **hypotéza 2 sa nám potvrdila** a teda skutočne, informovanosť spoločnosti v oblasti azylovej problematiky nie je dostatočná a je potrebné ju zvyšovať.

V prípade hypotézy 3 **sme tvrdili, že** sociálni pracovníci budú hodnotiť svoj význam a úlohu pri práci s azylantmi ako neodmysliteľnú a veľmi dôležitú najmä z hľadiska poskytovania komplexných informácií azylantom a v samotnom procese integrácie azylanta. **Túto hypotézu sme predostreli na základe definovania jednotlivých úloh, ktoré sociálni pracovníci musia plniť a to konkrétne pri prvom kontakte, pri práci** a záchytnom tábore, pri práci v pobytovom tábore, v integračnom tábore a následne po ukončení poskytovania sociálnych služieb. prípadne testovania pravdivosti tejto hypotézy sme vyhodnocovali skóre dosahované jednotlivými respondentmi v otázkach 12 až 18. V prípade otázky 12 sme sa dotazovali na hodnotenie kompetencií a úlohy pri prvom kontakte. Za nesmierne dôležité ich označilo len 8,11 % respondentov a za veľmi dôležité ich označilo 9,46 % respondentov.

V otázke 13 sme sa dotazovali na hodnotenie úloh a kompetencií v záchytnom tábore. Výsledkom bolo „nesmierne dôležité“ v 12,16 % prípadov a 8,11 % prípadov v rovine veľmi dôležité. Následne sme sa pýtali na hodnotenie svojho postavenia a využiteľnosť Vašich kompetencií v pobytovo tábore. V tomto prípade považujú svoje postavenie, úlohu a kompetencie za nesmierne dôležité až 20,27 % respondentov a za veľmi dôležité až 36,49 % respondentov. V prípade hodnotenia postavenia a kompetencií, či úloh v integračnom tábore odpovedalo až 52,70 %

respondentov, že ich prínos je nesmieme dôležitý a až 22,97 % respondentov hodnotilo svoje úlohy a prínos v integračnom tábore ako veľmi dôležité. Následne sme sa dotazovali, respondentov, v ktorej časti sociálnej práce s azylantmi a žiadateľmi o azyl vidia svoje najväčšie uplatnenie. Z odpovedí respondentov na otázku č. 19 bolo následne jednoznačne jasné, že sami respondenti vnímajú ako najdôležitejšiu časť ich práce prácu s azylantmi v integračnom tábore (62,16 % respondentov). Ako druhú najdôležitejšiu vnímajú svoju prácu respondenti v pobytovom tábore (14,86 % respondentov). Tiež nás zaujímalo, aká je najdôležitejšia úloha sociálneho pracovníka pri práci s azylantmi a žiadateľmi o azyl. Z jednotlivých činností, ktoré sociálni pracovníci pri práci s azylantmi vykonávajú, považujú za najdôležitejšiu činnosť poskytovanie informácií azylantom a ich integráciu (100 %), asistenciu na úradoch (95,95 %), poradenstvo a terapiu (93,24 %) a následne materiálnu asistenciu (86,49 %). Z jednotlivých vyhodnotení otázok 12 až 18 a následne sumám definovaného môžeme konštatovať, **že sa nám hypotéza 3potvrdila.**

V poslednej hypotéze, ktorú sme si stanovili, sme tvrdili, že **sociálni pracovníci budú svoju prácu s azylantmi hodnotiť viac ako vedomostne náročnú, než ako psychicky náročnú.** Túto hypotézu sme formovali na základe presvedčenia, že sociálni pracovníci musia byť pri výkone svojej práce maximálne tvoriví, musia vedieť hľadať riešenia, tam kde neexistujú, ich snahou je poskytovanie flexibilnej pomoci postavenej na rôznych riešeniach, ktoré je možné definovať len ak má sociálny pracovník dostatočné vedomosti a skúsenosti z oblasti sociálnej práce s azylantmi. V prípade testovania pravdivosti tejto hypotézy sme vyhodnocovali skóre dosahované jednotlivými respondentmi v otázkach 19 až 26. V prvej otázke sme sa zamerali na definovanie nutnosti vzdelávať sa pravidelne. Až 62,16 % respondentov sa stotožnili so skutočnosťou, že ich práca si vyžaduje neustále vzdelávania sa v danej sociálnej problematike, pričom ďalšou otázkou definovali častosť takéhoto vzdelávania. V oblasti definovania intenzity vzdelávania sa odpovedalo až 36,49 % respondentov, že sa vzdeláva pravidelne na mesačnej báze. Viac ako 21,62 % respondentov sa vzdeláva dokonca týždenne a jeden respondent sa vzdeláva denne. V prípade štvrtročného intervalu sa vzdeláva 18,92 % respondentov, polročne sa vzdeláva 14,86 % respondentov a ročne len niečo vyše 6 % respondentov. Následne sme sa respondentov dotazovali na skutočnosť, či by sa vedeli bez aktuálnych vedomostí zaobísť pri výkone svojej práce, no viac ako 68 % respondentov by sa jednoznačne

nezaobišlo bez aktuálnych vedomostí pri výkone svojej práce. Následne sme sa začali pýtať na psychickú náročnosť ich práce. Viac ako 55 % respondentov hodnotilo svoju prácu ako psychicky nenáročnú pričom 44,59 % respondentov ju hodnotilo ako psychicky náročnú. Na základe výsledkov môžeme definovať, že 14,86 % respondentov hodnotí svoju prácu ako veľmi psychicky náročnú, 17,57 % respondentov ju hodnotí ako trochu psychicky náročnú, 35,14 % respondentov ju hodnotí ako neutrálnu, 22,97 % ako psychicky nenáročnú a 9,46 % respondentov dokonca ako vôbec psychicky nenáročnú. Ako vedomostne náročnú ju ale vníma 66 % respondentov. Ďalej vyplynulo že až 48,65 % respondentov považuje svoju prácu s azylantmi a žiadateľmi o azyl ako veľmi náročnú, 17,57 % respondentov ju považuje za trochu náročnú, 12,16 % to berie neutrálne, 13,51 % respondentov ju považuje za vedomostne nenáročnú a 8,11 % respondentov ju považuje za vôbec nenáročnú. Posledná otázka sa respondentov priamo pýtala na hodnotenie vedomostnej, alebo psychickej záťaže. Jednoznačne je možné definovať, že až 63,51 % respondentov skutočne považuje svoju prácu za vedomostne veľmi náročnú. ***Hypotéza 4 sa nám teda tiež potvrdila.***

Problematika týkajúca sa práce sociálnych pracovníkov s azylantmi Slovenskej republiky je veľmi komplexná a rozsiahla. Sociálny pracovník pri práci s azylantmi zastáva nesmieme dôležitú úlohu, prostredníctvom ktorej odbúrava v azylantovi vysoko negatívne pocity, ktoré musel prežiť a snaží sa mu poskytnúť pomoc. Hlavnou náplňou práce sociálnych pracovníkov pri práci s azylantmi je snaha o ich komplexnú a úplnú integráciu do novej spoločnosti, ktorú si azylanti vybrali za svoj nový domov (Mačkinová, 2008).

Za hlavný cieľ vytýčili podrobne popísať činnosť sociálnych pracovníkov pri práci s azylantmi SR, ich postavenie a jednotlivé úlohy. Pre naplnenie nami definovaného cieľa práce sme samotnú prácu rozdelili konštrukčne tak, aby svojim obsahom pokryla všetky naše ciele.

V prípade jednotlivých, nami definovaných hypotéz sme dospeli k záverom, že sociálni pracovníci vnímajú svoju úlohu a postavenie veľmi zodpovedne a to najmä v procese integrácie azylantov. Taktiež sú rozhorčení zo stavu informovanosti spoločnosti o danej problematike, čo im zhoršuje samotnú prácu, pretože spoločnosť nie je v konečnom dôsledku naladená na prijatie azylantov do svojho kolektívu, práve z dôvodu vysokej neinformovanosti. Taktiež je výsledkom prieskumu skutočnosť, že

legislatíva, s ktorou sociálni pracovníci pracujú pri praxi, je pre nich veľmi rigidná, roztriešená, nezrozumiteľná a v niektorých smeroch dokonca neaplikovateľná do praxe. V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že sociálni pracovníci v oblasti azyl ovej problematiky vyžadujú neustály prísun informácií pre výkon svojej praxe, a preto je potrebné im zabezpečiť pravidelné odborné vzdelávania. Na záver, na základe nami zistených výsledkov, by sme chceli formulovať niekoľko odporúčaní pre prax:

- zabezpečiť zvyšovanie povedomia širokej verejnosti ako napríklad besedami na stredných a vysokých školách, zaradením do vysielania viac multikultúrnych programov a informatívno-vzdelávacích filmov programu televíznych staníc, organizovaním spoločenských podujatí, koncertov divadelných predstavení, v ktorých účinkujú samotní azylanti, ktorých výsledkom by bolo šírenie pozitívnych informácií,
- zabezpečiť podporu vzdelávania sociálnych pracovníkov v oblasti azylovej problematiky, legislatívy a právnych predpisov, prostredníctvom rôznych odborných konferencií a seminárov zameraných na získavanie nových aktuálnych informácií v danej problematike,
- venovať zvýšenú pozornosť psychohygiene sociálnych pracovníkov ktorá predchádza syndrómu vyhorenia prostredníctvom
- konfrontovať sociálnych pracovníkov a azylantov so zámerom identifikovať slabé a silné stránky sociálnych služieb poskytovaných azylantom.
- efektívnejšie využívanie finančných prostriedkov určených na výskum v oblasti azylu na zameraných na presnejšie získanie informácií o potrebách azylantov, sociálnych pracovníkov a verejnosti.
- zabezpečiť zjednodušenie legislatívneho znenia, bez neustáleho odvolávania sa na nesmierne množstvo ďalších legislatívnych rámcov, a to prostredníctvom koncepčného materiálu, ktorý by slúžil ako „vodítko“ azylovým procesom, pričom tento dokument je nutné preložiť do viacerých jazykov, aby bol prístupný a zrozumiteľný aj samotným azylantom,
- zabezpečiť, aby na úradoch pracovali odborníci ktorí sa dostatočne orientujú v problematike azylu, mali znalosť cudzích jazykov(angličtina , ruština, francúzština) ktoré zabezpečia ľahšiu komunikáciu medzi azylantom a daným odborníkom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

MAČKINOVÁ, M. 2012. Emigrácia maloletých bez sprievodu v Slovenskej republike
In: *Zdravotníctví a sociální práce*. - ISSN 1336-9326. - Roč.7, č.1-2 (2012), s. 51-52

MAČKINOVÁ, M. 2010. The social work methods with the unaccompanied migrants
in the Slovak Republic. In: *Clinical Social Work* [<http://www.clinicalsocialwork.eu/>].
- ISSN 2076-9741. - Roč.1, č.3-4 (2010), s. 104-118.

MAČKINOVÁ, M. 2008. Maloletí utečenci bez sprievodu In: *Sestry a Európske
stratégie zdravia v 21. storočí*, 3. medzinárodná vedecká konferencia, Bratislava, 24. -
25. 10. 2008 [Zborník prednášok]. – Bratislava: SZU, 2008. - ISBN 978-80-89352-
09-8. - S. 253-259.

Kontakt

PhDr. Pavol Kopinec, PhD.

Department of Social Work

Faculty of Education in Bratislava

of the Comenius university in Bratislava